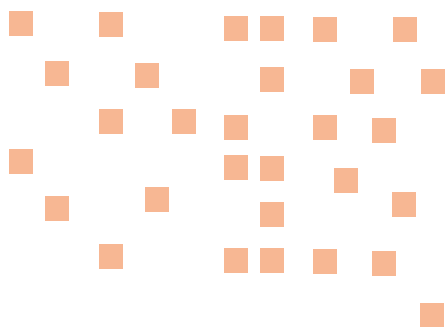

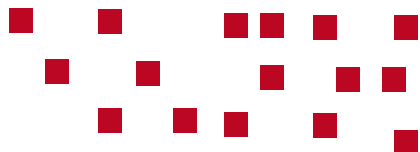
DEMOKRATYCZNA REPUBLIKA KONGA

SYTUACJA BEZPIECZEŃSTWA

Sytuacja bezpieczeństwa i zagrożenia dla
ludności cywilnej

DPU-WIKP-424/597/2025
17.10.2025

TREŚĆ ZLECENIA

Proszę o informację na temat sytuacji bezpieczeństwa w Demokratycznej Republice Konga.

INFORMACJE DEMOGRAFICZNE

Ludność: 115 mln.^[1]

Skład etniczny: w Demokratycznej Republice Konga (DRK) zamieszkuje ponad 200 grup etnicznych, z których większość należy do ludów Bantu. Cztery najliczniejsze grupy: Mongo, Luba, Kongo oraz Mangbetu-Azande (grupa pochodzenia chamickiego) stanowią 45% populacji kraju.^[2]

Skład religijny: katolicy 29,9%, protestanci 26,7%, kimbangiści (członkowie Kościoła Jezusa Chrystusa na Ziemi ustanowionego przez proroka Simona Kimbangu) 2,8%, inni chrześcijanie 36,5%, islam 1,3%, inni (wyznania synkretyczne i rdzenne) 1,2%, ateści 1,3%.^[3]

USTRÓJ I SYTUACJA POLITYCZNA

USTRÓJ

DRK w przeszłości było kolonią belgijską. Uzyskało niepodległość w 1960 r. Obecnie jest wielopartyjną republiką z rozszerzonymi kompetencjami prezydenckimi.^[4]

PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY

Demokratyczna Republika Konga jest podzielona na 26 **prowincji**: Bas-Uele, Equateur, Haut-Katanga, Haut-Lomami, Haut-Uele, Ituri, Kasai, Kasai-Central, Kasai-Oriental, Kinshasa, Kongo Central, Kwango, Kwilu, Lomami, Lualaba, Mai-Ndombe, Maniema, Mongala, Kivu Północne (Nord-Kivu), Nord-Ubangi, Sankuru, Sud-Kivu (Kivu Południowe), Sud-Ubangi, Tanganyika, Tshopo, Tshuapa.^[5]

¹ CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook, DR Congo, 17.09.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/congo-democratic-republic-of-the/>

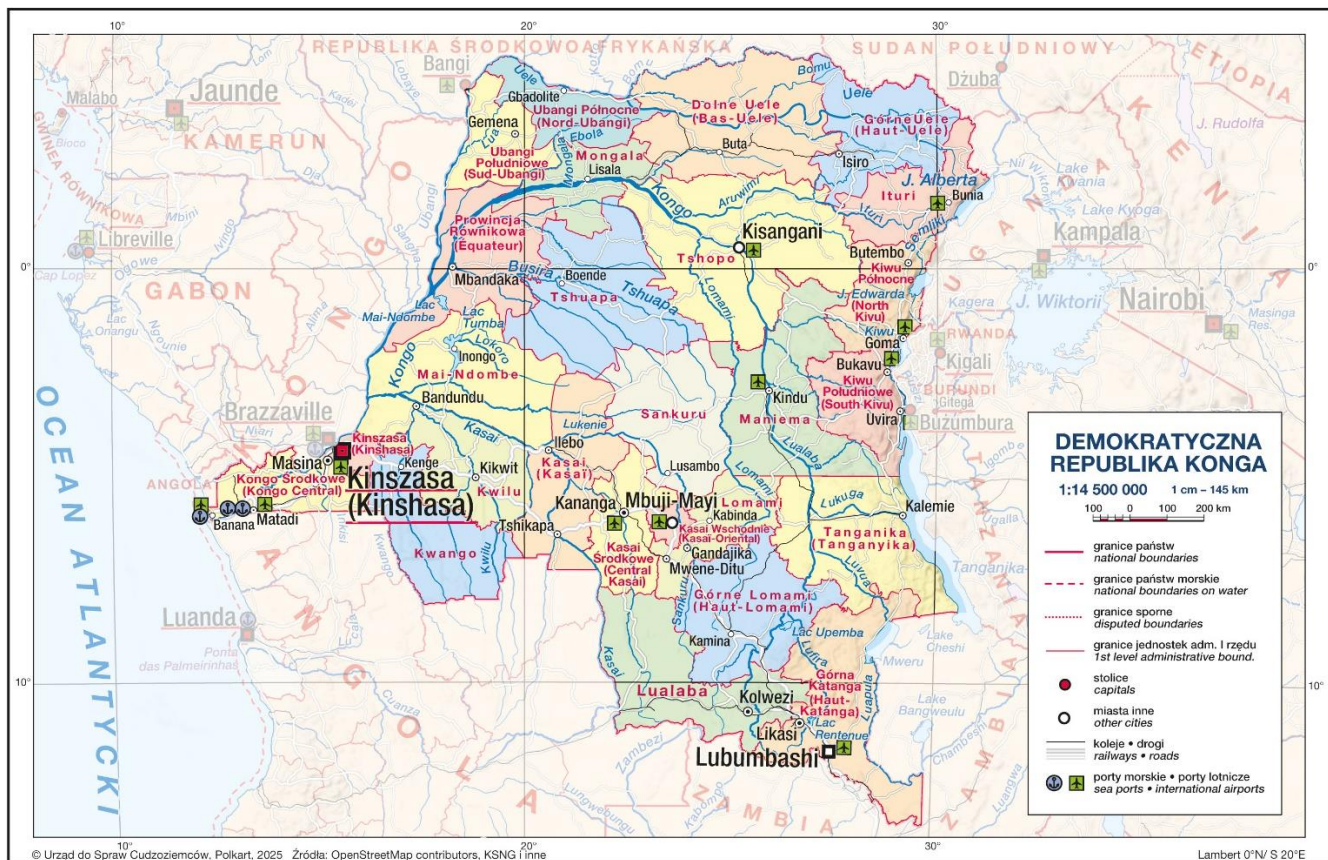
² CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook, DR Congo, 17.09.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/congo-democratic-republic-of-the/>

³ CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook, DR Congo, 17.09.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/congo-democratic-republic-of-the/>

⁴ CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook, DR Congo, 17.09.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/congo-democratic-republic-of-the/>

⁵ CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook, DR Congo, 17.09.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/congo-democratic-republic-of-the/>

W skład prowincji wchodzi mniejsze jednostki: **territories** (powiaty/okręgi/dystrykty) i **cities** (miasta), a dalej: **communes** (gminy) i in.^{[6][7]}

STRUKTURA WŁADZY

Głowa państwa. Prezydent DRK jest wybierany w wyborach powszechnych. Od 24 stycznia 2019 r. jest nim **Felix Tshisekedi**. Prezydent Tshisekedi został wybrany na drugą kadencję 20 stycznia 2024 r., uzyskując 73,3% głosów.^[8]

19 maja 2024 r. doszło do próby zamachu stanu w DRK. Około 20 umundurowanych napastników zaatakowało dom marszałka parlamentu oraz siedzibę prezydenta. Zamachowcy zostali jednak zatrzymani. O próbę organizacji przewrotu została oskarżona organizacja działająca na uchodźstwie o nazwie New Zaire Movement.^[9]

⁶ Wikipedia, Subdivisions of the Democratic Republic of the Congo, https://en.wikipedia.org/wiki/Subdivisions_of_the_Democratic_Republic_of_the_Congo

⁷ World Bank, Democratic Republic of Congo, Public Expenditure Review (PER), 03.2008, <https://documents.worldbank.org/curated/en/341751468026109447/pdf/421670ER0P10151osed0June025020080ZR.pdf>

⁸ CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook, DR Congo, 17.09.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/congo-democratic-republic-of-the/>

⁹ BBC News, US and British citizens among 37 sentenced to death in DR Congo coup trial, 13.09.2024, <https://www.bbc.com/news/articles/cx2e2v2le8wo>

Rząd i premier. Funkcję premiera DRK sprawuje od 20 stycznia 2024 r. **Judith SUMINWA Tuluka**.^[10]

Parlament i wybory parlamentarne. Parlament w DRK jest dwuizbowy. Izba Wyższa składa się ze 109 miejsc, z których 108 zajmują członkowie wybierani pośrednio przez zgromadzenia prowincjonalne na 5-letnią kadencję. Jedno miejsce przysługuje dożywotnio byłemu prezydentowi.^[11]

Izba niższa parlamentu składa się z 500 miejsc, z czego 439 jest wybieranych w systemie proporcjonalnym, a 61 w systemie większościowym. Wybory powszechne odbywają się co 5 lat.^[12]

Ostatnie wybory odbyły się w grudniu 2023 r. Zwyciężyła w nich partia **Union pour la Démocratie et le Progrès Social / Union for Democracy and Social Progress (UDPS)** Felixa Tshisekiediego, zdobywając 69 miejsc w parlamencie. 36 miejsc zdobyła współpracująca z prezydentem partia **Union for Congolese Nation (UNC)**, Vitala Kamerhe. Łącznie wszystkie partie wspierające prezydenta zagwarantowały mu 390 miejsc w parlamencie. Największa partia opozycyjna, **Together for the Republic**, Moise Katumbi, otrzymała 22 miejsca. Parlament pozostaje rozdrobiony i zasiadają w nim przedstawiciele 45 ugrupowań. Kolejne wybory są przewidziane na grudzień 2028 r.^[13]

Skład senatu jest wybierany pośrednio przez zgromadzenia prowincjonalne na kadencję, która trwa 5 lat. Ostatnie wybory odbyły się w kwietniu 2024 r., a kolejne są zaplanowane na 2029 r.^[14]

SYSTEM PRAWNY

System prawny DRK jest w dużej mierze zapożyczony ze stanowionego prawa belgijskiego, stosowane jest także prawo zwyczajowe i plemienne.^[15]

KARA ŚMIERCI

W Demokratycznej Republice Konga obowiązuje kara śmierci. Od 2003 r. nie przeprowadzono w tym kraju żadnej egzekucji.^[16] Jednakże w lutym 2024 r. rząd ogłosił zniesienie moratorium na wykonywanie kary śmierci, motywując to wzrastającym zagrożeniem ze strony nielegalnych oddziałów zbrojnych, przypadkami

¹⁰ CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook, DR Congo, 17.09.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/congo-democratic-republic-of-the/>

¹¹ CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook, DR Congo, 17.09.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/congo-democratic-republic-of-the/>

¹² CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook, DR Congo, 17.09.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/congo-democratic-republic-of-the/>

¹³ Anadolu Agency, DR Congo's ruling party wins majority of seats in legislative elections, 15.01.2024, <https://www.aa.com.tr/en/africa/dr-congo-s-ruling-party-wins-majority-of-seats-in-legislative-elections/3108843>

¹⁴ CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook, DR Congo, 17.09.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/congo-democratic-republic-of-the/>

¹⁵ CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook, DR Congo, 17.09.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/congo-democratic-republic-of-the/>

¹⁶ BBC News, US and British citizens among 37 sentenced to death in DR Congo coup trial, 13.09.2024, <https://www.bbc.com/news/articles/cx2e2v2le8wo>

zdrady i szpiegostwa w wojsku. Kara śmierci ma być wykonywana w przypadku przestępstw takich jak zbrodnie wojenne, zbrodnie przeciwko ludzkości, szpiegostwo, rebelia i przestępczość zorganizowana. W ostatnich miesiącach znacząca ilość osób została zatrzymana pod zarzutem wspierania partyzantki i szpiegostwa na rzecz Rwandy. W grupie zatrzymanych znalazły się osoby należące do opozycji politycznej, biznesmeni, urzędnicy państwowi i żołnierze.^[17]

We wrześniu 2024 r. na karę śmierci zostało skazanych 37 osób, w tym sześciu cudzoziemców: trzech Amerykanów, Brytyjczyk, Belg i Kanadyjczyk, za próbę zamachu stanu, która miała miejsce w maju 2024 r.^[18] W sumie, w całym 2024 r. na karę śmierci skazano ponad 125 osób. Nie przeprowadzono jednak żadnej egzekucji.^[19]

2 października 2025 r. na karę śmierci in absentia, skazano byłego prezydenta, Josepha Kabilę za zdradę stanu, popełnianie zbrodni wojennych i z powodu innych poważnych zarzutów, w związku z toczącymi się walkami na wschodzie kraju, m.in. za współpracę z M23 i kontaktami z przywódcą rebeliantów w celu obalenia kongijskiego rządu. Nakazano mu wypłatę odszkodowania wysokości 29 mld USD oraz po 2 mld. Na rzecz prowincji Kiwu Północne i Kiwu Południowe. Miejsce pobytu Kabili nie jest znane. Ostatnio publicznie był widziany w Gomie w maju 2025 r.^[20]

SYTUACJA BEZPIECZEŃSTWA

ANALIZA STATYSTYCZNA

W 2023 r. na terenie Demokratycznej Republiki Konga w wyniku różnych przypadków naruszenia bezpieczeństwa, zginęły 4123 osoby (członkowie służb bezpieczeństwa, bojownicy i cywile), natomiast w 2024 r. ilość wszystkich ofiar wyniosła 4060.^[21]

W ciągu pierwszych dziewięciu miesięcy 2025 r., w związku z zaostrzeniem się sytuacji bezpieczeństwa, zginęło prawie 5 tys. osób (członków służb bezpieczeństwa, bojowników i cywili), z czego najwięcej ofiar (ponad 3 tys.) odnotowano w prowincji Kiwu Północne (na wschodzie kraju).^[22]

Tymczasem, lokalne źródła kongijskie podają, że w pierwszych tygodniach 2025 r., w Kiwu Północnym (na wschodzie kraju) zabito ponad 7000 osób, w tym ponad 3000 w samej stolicy regionu - Gomie, z czego znaczącą część stanowili cywile.

¹⁷ Reuters, Congo lifts moratorium on death penalty, justice ministry circular shows, 15.03.2024, <https://www.reuters.com/world/africa/congo-lifts-moratorium-death-penalty-justice-ministry-circular-shows-2024-03-15/>

¹⁸ BBC News, US and British citizens among 37 sentenced to death in DR Congo coup trial, 13.09.2024, <https://www.bbc.com/news/articles/cx2e2v2le8wo>

¹⁹ AI, (Amnesty International), Death sentences and executions in 2024, 08.04.2025, <https://www.amnesty.org/en/documents/act50/8976/2025/en/>

²⁰ AL Jazeera, Kabila sentenced to death: What it means for DRC and what's next, 02.10.2025, <https://www.aljazeera.com/news/2025/10/2/kabila-sentenced-to-death-what-it-means-for-drc-and-whats-next>

²¹ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRK, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool/>

²² ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRK, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool/>

Tożsamości większości z nich nie można ustalić, jak również tego, czy byli cywilami czy żołnierzami. Część z nich odnaleziono w masowych grobach.^[23]

Najgorsza sytuacja pod względem bezpieczeństwa panuje w prowincjach położonych na północy i wschodzie kraju, wzdłuż linii Wielkich Jezior, tj. **Północnym i Południowym Kiwu** oraz **Ituri**. Działania zbrojne prowadzone w DRK mają charakter wojny partyzanckiej i toczą się głównie w rejonach wiejskich lub wokół kopalń. Niekiedy organizacje zbrojne przejmują kontrolę nad niektórymi wioskami lub kopalniami.^[24]

CHARAKTERYSTYKA SYTUACJI BEZPIECZEŃSTWA

Za ochronę kraju przed zewnętrznymi i wewnętrznymi zagrożeniami o charakterze zbrojnym odpowiada kongijska armia (**Forces d'Armees de la Republique Democratique du Congo, FARDC**). Została sformowana z licznych, rozbrojonych oddziałów bojowników po wojnie, która skończyła się w 2003 r., co obecnie wiąże się dla niej z następującymi problemami: brakiem wewnętrznej spójności, brakami w dyscyplinie i wyszkoleniu, niskim morale, brakiem podporządkowania dowódcom oraz korupcją.^[25] W styczniu 2025 r. prasa podała, że FARDC wynajęła ponad 300 rumuńskich najemników do obrony przez ofensywą bojowników w Kiwu Północnym (na wschodzie kraju), oferując im niezwykle wysokie zarobki – zwłaszcza jak na warunki kongijskie – żołd, wynoszący ok. 5 tys. USD miesięcznie (podczas gdy kongijscy żołnierze otrzymują nie więcej niż 100 USD).^[26]

Demokratyczna Republika Kongo formalnie nie jest zaangażowana w żaden międzynarodowy konflikt zbrojny, jednak w praktyce napięcia z sąsiadami, głównie na wschodzie kraju: Ugandą, Rwandą i Burundi, prowadzą okresowo do oficjalnych i nieoficjalnych ingerencji militarnych krajów ościennych na terytorium DRK, związanych z działalnością licznych trans-narodowych organizacji zbrojnych, co jest spowodowane systemową słabością FARDC.^[27]

Na terenie DRK dochodzi do bezpośrednich interwencji wojsk ugandyjskich przeciw islamskiej organizacji **Allied Democratic Force (ADF)**.^[28] Ostatnia interwencja, która

²³ Al Jazeera, Fighting in eastern DRC killed about 7,000 people since January, PM says, 24.02.2025, <https://www.aljazeera.com/news/2025/2/24/fighting-in-eastern-drc-kills-about-7000-people-since-january-pm-says>

²⁴ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool/>

²⁵ CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook, DR Congo, 17.09.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/congo-democratic-republic-of-the/>

²⁶ BBC News, DR Congo's failed gamble on Romanian mercenaries, 31.01.2025, <https://www.bbc.com/news/articles/c9d591ldq46o>

²⁷ International Crisis Group, Easing the Turmoil in the Eastern DR Congo and Great Lakes, 25.05.2022, <https://www.crisisgroup.org/africa/great-lakes/democratic-republic-congo/b181-easing-turmoil-eastern-dr-congo-and-great-lakes>

²⁸ Groupe D'Etude sur Le Congo, Uganda's Operation Shujaa in the Democratic Republic of Congo: fighting the ADF or Securing Economic Interests? 06.2022, <https://www.congoresearchgroup.org/en/2022/06/14/ugandas-operation-shujaa-in-the-democratic-republic-of-congo-fighting-the-adf-or-securing-economic-interests/>

miała miejsce na początku 2025 r. zakończyła się zajęciem przez wojska ugandyjskie miasta Bunia, położonego w prowincji Ituri, na północnym wschodzie kraju.^[29]

W granice DRK w 2022 r. wkroczyły także (na wschodzie kraju) wojska burundyjskie, by ścigać pochodzące z tego kraju ugrupowania rebelianckie.^[30]

Według informacji kongijskiej armii, niektóre etniczne organizacje zbrojne obecne na wschodzie kraju, złożone z Tutsich/Banyamulenge, są wspierane przez Rwandę. Rwanda jednak stanowczo zaprzecza jakiegokolwiek ingerencji na terenie DRK, oskarżając z kolei działające na terenie DRK oddziały złożone z Hutu o ataki na posterunki graniczne i rwandyjskich pograniczników.^[31] Jednak w ocenie ONZ przybywa dowodów na bezpośrednie zaangażowanie żołnierzy z tego kraju w walkach na terenie DRK, którzy regularnie przekraczają granicę DRK, a nawet odnotowano ich stałą obecność i zaangażowanie w walki, m.in. o lotnisko w Gomie w styczniu 2025 r.^{[32][33]}

W położonych na wschodzie kraju prowincjach stacjonuje międzynarodowa misja wojskowa ONZ (fr. **Mission de l'Organisation des Nations Unies pour la stabilisation en République démocratique du Congo, MONUSCO**), licząca około 17 tys. personelu wojskowego.^[34] MONUSCO ma m.in. za zadanie chronić ludność cywilną, nadzorować proces wyborczy, w tym także prowadzi program demobilizacji, rozbrojenia, repatriacji, przesiedlenia i reintegracji dla rwandyjskich bojowników działających w nielegalnych bojówkach, w tym zwłaszcza dzieci-żołnierzy. Obecnie oddziały MONUSCO stacjonują w prowincjach Kiwu Północne i Ituri, natomiast zostały wycofane z Kiwu Południowego.^[35]

Dodatkowo od listopada 2022 r. w DRK rozmieszczono afrykańskie siły pokojowe pod przywództwem Kenii, reprezentujące blok **EAC (East African Community)**, a od końca 2023 r. również siły **SADC (The Southern African Development Community)** pod wodzą RPA.^[36]

Oprócz oddziałów wojskowych oraz stacjonujących wojsk zagranicznych i międzynarodowych, po stronie rządu walczą lokalne bojówki samoobrony, zwane **WAZALENDU (Patrioci)**. W skład tych oddziałów wchodzi liczne nieregularne

²⁹ Africa Center for Strategic Studies, The DRC Conflict Enters a Dangerous New Phase, 26.02.2025, <https://africacenter.org/spotlight/drc-conflict-new-phase/>

³⁰ International Crisis Group, Easing the Turmoil in the Eastern DR Congo and Great Lakes, 25.05.2022, <https://www.crisisgroup.org/africa/great-lakes/democratic-republic-congo/b181-easing-turmoil-eastern-dr-congo-and-great-lakes>

³¹ Al Jazeera, What is the latest conflict in the DR Congo about? 21.06.2022, <https://www.aljazeera.com/features/2022/6/21/explainer-what-is-the-latest-conflict-in-the-drc>

³² UN Security Council, Final report of the Group of Experts on the Democratic Republic of the Congo [S/2025/446], 03.07.2025, <https://undocs.org/S/2025/446>

³³ UN Security Council, Final report of the Group of Experts on the Democratic Republic of the Congo [S/2023/431], 13.06.2023, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2094036/N2312380.pdf>

³⁴ MONUSCO (UN Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo), Fact and Figures, 01.2021, <https://monusco.unmissions.org/en/facts-and-figures>

³⁵ UN Security Council, United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo; Report of the Secretary-General [S/2024/689], 20.09.2024, <https://undocs.org/S/2024/689>

³⁶ International Crisis Group, DR Congo: A Full Plate of Challenges after a Turbulent Vote, 26.01.2024, <https://www.ecoi.net/en/document/2104492.html>

oddziały parawojkowe, łączące się ze sobą w luźne koalicje, zjednoczone wokół idei walki z M23.^{[37][38]}

We wschodnich i południowych regionach DRK, w tym w szczególności w Północnym i Południowym Kivu oraz w Iturii, działa obecnie ponad 100 nielegalnych formacji zbrojnych, walczących z siłami rządowymi, a także często między sobą.^[39]

W ostatnim okresie najbardziej aktywne były następujące, nielegalne ugrupowania zbrojne:

Mouvement du 23 Mars (M23) - organizacja zbrojna, złożona z osób z grupy etnicznej **Banyamulenge (Tutsi)**, która w przeszłości prowadziła już działania zbrojne w Kivu (na wschodzie kraju) i po kilku latach przerwy wznowiła działalność.^[40] Grupa, wspierana logistycznie i finansowo przez Rwandę, twierdzi, że jej działania mają na celu obronę mniejszości Tutsich, mieszkających w DRK.^[41] W listopadzie 2021 r. dobrze wyposażeni bojownicy M23 pod dowództwem „generała” **Sultani Makenga** przeprowadzili serię śmiertelnych ataków na pozycje FARDC i Kongijskiego Instytutu Ochrony Przyrody (ICCN), ukradli broń i zajęli strategiczne miejscowości na granicy DRK, Rwandy i Ugandy. Operacje M23 zaostriżyły i tak już napiętą dynamikę regionalną.^[42] Do marca 2022 r. M23 zajęła znaczącą część okręgu Rutshuru w Północnym Kivu i zaczęła zbliżać się do stolicy prowincji – Gomy, a także do granicy z Rwandą w rejonie miejscowości Gisenyi i Bunagana.^[43] Działania M23 spowodowały masowe wysiedlenia ludności w prowincji Kivu Północne, po czym pod naciskiem społeczności międzynarodowej, organizacja zgodziła się na zawieszenie broni i wycofała się częściowo z zajętych terytoriów.^[44] Przerwa w aktywności M23 miała jednak charakter taktyczny i tymczasowy. Jednocześnie M23 podjęła próby nawiązania współpracy z ugrupowaniami Tutsich, działających w Kivu Południowym (**Twirwaneho**).^[45] W lutym 2024 r. M23 wznowiło ofensywę, zablokowało główne drogi do Gomy, a rebelianci znaleźli się na przedmieściach miasta, powodując panikę i nowe fale

³⁷ ADF (Africa Defence Forum), Wazalendo Add to Eastern DRC's Complex Brew of Combatants, 16.01.2024, <https://adf-magazine.com/2024/01/wazalendo-add-to-eastern-drcs-complex-brew-of-combatants/>

³⁸ Wikipedia, Wazalendo, <https://en.wikipedia.org/wiki/Wazalendo>

³⁹ UN Security Council, Final report of the Group of Experts on the Democratic Republic of the Congo (security-related developments in the provinces of North Kivu, Ituri and South Kivu), 14.06.2022, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2074508/N2233870.pdf>

⁴⁰ UN Security Council, Final report of the Group of Experts on the Democratic Republic of the Congo [S/2023/431], 13.06.2023, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2094036/N2312380.pdf>

⁴¹ BBC News, DR Congo's failed gamble on Romanian mercenaries, 31.01.2025, <https://www.bbc.com/news/articles/c9d591ldq46o>

⁴² UN Security Council, Final report of the Group of Experts on the Democratic Republic of the Congo (security-related developments in the provinces of North Kivu, Ituri and South Kivu), 14.06.2022, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2074508/N2233870.pdf>

⁴³ Reliefweb, Rwanda and the DRC at risk of war as new M23 rebellion emerges: an explainer, 29.06.2022, <https://reliefweb.int/report/democratic-republic-congo/rwanda-and-drc-risk-war-new-m23-rebellion-emerges-explainer>

⁴⁴ The New Humanitarian, Shaky M23 ceasefire stokes fears of further conflict in eastern DR Congo, 31.05.2023, <https://www.thenewhumanitarian.org/analysis/2023/05/31/m23-ceasefire-fear-conflict-drc>

⁴⁵ UN Security Council, Final report of the Group of Experts on the Democratic Republic of the Congo [S/2023/431], 13.06.2023, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2094036/N2312380.pdf>

przesiedleń.^{[46][47]} Wzrosła ilość ataków z wykorzystaniem ładunków wybuchowych i zamachów, a także w większym stopniu zaangażowała się armia kongijska (FARDC).^[48]

Zajęcie Gomy nastąpiło ostatecznie w pierwszych tygodniach 2025 r. Po zajęciu Gomy (2 mln mieszkańców) i Bukavu (1,3 mln mieszkańców), stolic prowincji Północne i Południowe Kiwu, M23 przesunęło się dalej na południe, w kierunku Uviry (0,6 mln mieszkańców), trzeciego co do wielkości miasta w regionie. Inny oddział przemieścił się na północ od Gomy w kierunku Butembo (280 tys. mieszkańców). Siły zbrojne DRK (FARDC) nie zdołały stawić większego oporu atakom M23. Rumuńscy najemnicy, a także wojska Burundi, liczące około 10 tys. osób, stacjonujące w Kiwu Południowym, również zaczęły się szybko wycofywać, niemal bez prób podjęcia walki, po tym, jak rebelianci M23 opanowali lotnisko w Kavumu i sąsiednią bazę sił powietrznych położoną niedaleko Bukavu. Oddziały M23 obecnie przemieszczają się wzdłuż granicy zewnętrznej DRK i głównych dróg. Zbliżanie się walk do Budżumbury (stolicy Burundi), położonej tuż za granicą z Demokratyczną Republiką Kongo, może grozić w przyszłości bezpośrednią konfrontacją między wojskami Burundi i Rwandy.^{[49][50]}

M23 przystąpiło do tworzenia alternatywnych struktur państwowych na zajętych terenach, a także przyjmuje w swoje szeregi żołnierzy, którzy uciekli z armii kongijskiej, po odpowiednim przeszkoleniu ideologicznym. Oprócz tego przystąpiło do tworzenia skrzydła politycznego o nazwie the **Alliance Fleuve Congo (AFC)**, zrzeszającego różne grupy opozycyjne w DRK i poza jego granicami, pod przewodnictwem **Corneille Nangaa**. AFC i Nangaa nawołują do obalenia rządu w Kinszasie. M23 opanowała ponadto dużą ilość kopalń, w tym koltanu, złota, litu i innych surowców,^[51] i obecnie kontrolują łańcuchy dostaw z kopalń do granicy z Rwandą, przez którą transportowane są duże ilości koltanu i złota.^[52]

M23 nadal sprawuje kontrolę nad znacznymi obszarami prowincji Kiwu Północne i Południowe.^[53] Mapę zasięgu wpływów M23 można znaleźć pod tym adresem: <https://www.reuters.com/world/africa/congo-army-rebels-dig-war-trump-says-is-over-2025-09-18/>

Allied Democratic Forces (ADF) – islamskie ugrupowanie zbrojne, aktywne w Ugandzie i w DRK. Od końca lat dziewięćdziesiątych grupa jest obecna w Kiwu

⁴⁶ Xinhua, M23 rebels seize towns near Goma in DR Congo, peace efforts underway, 13.03.2024, <https://english.news.cn/20240313/e758f059285c4f62ace9c408568beb3f/c.html>

⁴⁷ BBC News, DR Congo violence: Panic in Goma as M23 rebels advance, 11.02.2023, <https://www.bbc.com/news/world-africa-68255614>

⁴⁸ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), Brief, Rwanda-backed M23 Rebels Advance Toward Goma in Eastern DR Congo, 04.03.2024, <https://acleddata.com/2024/03/04/acled-brief-rwanda-backed-m23-rebels-advance-toward-goma-in-eastern-dr-congo/>

⁴⁹ Africa Center for Strategic Studies, The DRC Conflict Enters a Dangerous New Phase, 26.02.2025, <https://africacenter.org/spotlight/drc-conflict-new-phase/>

⁵⁰ Institute for the Study of War, Africa File, February 20, 2025, 20.02.2025, <https://www.understandingwar.org/backgrounder/africa-file-february-20-2025-m23-advance-continues-unchallenged-saf-grows-partnerships>

⁵¹ Africa Center for Strategic Studies, The DRC Conflict Enters a Dangerous New Phase, 26.02.2025, <https://africacenter.org/spotlight/drc-conflict-new-phase/>

⁵² BBCNews, What's the fighting in DR Congo all about?, 01.07.2025, <https://www.bbc.com/news/articles/cg1y1yrd9j3o>

⁵³ Reuters, In Congo, army and rebels dig in for war Trump says is over, 18.09.2025, <https://www.reuters.com/world/africa/congo-army-rebels-dig-war-trump-says-is-over-2025-09-18/>

Północnym, niedaleko granicy z Ugandą (na wschodzie kraju). W ostatnich latach ADF zwiększył obszar działania, rozszerzając go dalej na południowe Ituri. ADF wzmocniło swoją regionalną i międzynarodową sieć oraz zasięg, w tym poprzez propagandę, co pozwoliło na dalszą rekrutację i finansowanie. Związki między ADF i Da'esh, znanym również jako **Państwo Islamskie w Iraku i Lewancie (ISIL)**, pogłębiły się, chociaż nie ustanowiono bezpośredniego wsparcia Da'esh oraz dowodzenia i kontroli nad ADF. Członkowie ADF zaczęli używać improwizowanych urządzeń wybuchowych w środowisku miejskim, zarówno w Demokratycznej Republice Kongo, jak i w krajach sąsiednich.^[54] Bazą działań ADF jest okręg Beni w prowincji Północne Kiwu oraz Irumu w prowincji Ituri.^[55]

Na początku 2025 r. ugandyjskie wojska wkroczyły do DRK i zajęły Bunię (900 000 mieszkańców), stolicę prowincji Ituri. Pretekstem do rozmieszczenia ugandyjskich sił zbrojnych była rzekomo walka z ADF, jednak zbieżność tej interwencji w czasie z ofensywą M23 wzbudziły podejrzenia, że Uganda współpracuje z Rwandą.^[56]

Coopérative pour le développement du Congo (CODECO) – organizacja działająca głównie w okręgu Djugu i Mahagi, a także Irumu prowincji Ituri, która reprezentuje trudniącą się rolnictwem grupę etniczną Lendu. Działania na tym obszarze prowadzi także grupa **Zaire**, związana z ludem pasterskim Hema.^{[57][58]} CODECO była niegdyś organizacją rolniczą, która z czasem przekształciła się w bezwzględną organizację zbrojną, o podbudowie religijnej. W organizacji obecne są elementy mistycyzmu i fetysyzmu. CODECO prowadzi ataki na siły FARDC, konkurencyjną, zbrojną grupę Zaire i cywilów. **MONUSCO prowadzi działania rozjemcze między skonfliktowanymi stronami**, jednak **ilość ataków CODECO**, w tym również na cywilów – rośnie.^{[59][60]} W ostatnim okresie również grupa zbrojna Zaire nasiliła działania, w szczególności poprzez operacje przeciwko frakcjom CODECO, zbrodnie na ludności cywilnej (w szczególności z grupy etnicznej Lendu) i kontrolę kilku obszarów, w tym kopalni, zwłaszcza na terytorium Djugu.^[61] Oprócz podłoża etnicznego, konflikt toczy się o kontrolę nad kopalniami złota, które znajdują się w prowincji Ituri.^[62]

⁵⁴ UN Security Council, Final report of the Group of Experts on the Democratic Republic of the Congo (security-related developments in the provinces of North Kivu, Ituri and South Kivu), 14.06.2022, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2074508/N2233870.pdf>

⁵⁵ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool/>

⁵⁶ Africa Center for Strategic Studies, The DRC Conflict Enters a Dangerous New Phase, 26.02.2025, <https://africacenter.org/spotlight/drc-conflict-new-phase/>

⁵⁷ UN Security Council, Final report of the Group of Experts on the Democratic Republic of the Congo [S/2023/431], 13.06.2023, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2094036/N2312380.pdf>

⁵⁸ TRT World, Zaire militia blamed for new massacre in DRC's volatile east, 07.08.2022, <https://www.trtworld.com/africa/zaire-militia-blamed-for-new-massacre-in-drc-s-volatile-east-59526>

⁵⁹ UN Security Council, Final report of the Group of Experts on the Democratic Republic of the Congo (security-related developments in the provinces of North Kivu, Ituri and South Kivu), 14.06.2022, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2074508/N2233870.pdf>

⁶⁰ UN Security Council, United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo - Report of the Secretary-General, 21.06.2021, https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_2021_587.pdf

⁶¹ UN Security Council, Final report of the Group of Experts on the Democratic Republic of the Congo (security-related developments in the provinces of North Kivu, Ituri and South Kivu), 14.06.2022, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2074508/N2233870.pdf>

⁶² TRT World, Zaire militia blamed for new massacre in DRC's volatile east, 07.08.2022, <https://www.trtworld.com/africa/zaire-militia-blamed-for-new-massacre-in-drc-s-volatile-east-59526>

Forces démocratiques de libération du Rwanda / Democratic Liberation Forces of Rwanda (FDLR) – bojówka/organizacja zbrojna, działająca w opozycji do M23 w okręgu Rutshuru (Kiwu Północne), złożona z byłych wojskowych z grupy etnicznej Hutu (obwinianych o zorganizowanie w 1994 r. ludobójstwa w Rwandzie, którzy następnie uciekli do DRK). FDLR pozostaje aktywne w Parku Narodowym Wirunga. Rozpoczęło także nową rekrutację i skonsolidowało współpracę z lokalnymi grupami zbrojnymi.^{[63][64]}

W Południowym Kiwu sytuacja pozostaje napięta z uwagi na obecność uchodźców (często uzbrojonych) z Burundi. Swoje działania nasiliły bojówki **Mai Mai**. Napięcia na tle etnicznym występują między wspólnotami Banyamulenge a Balifuru i Babembe, a także między Hutu i Tembo. Powodem tego ostatniego konfliktu są spory o ziemię i prawa do eksploatacji kopalń złota. Sytuacja na płaskowyżu Hauts-Plateaux na terytoriach Mwenga, Uvira i Fizi pozostaje poważnym problemem, z ciągłymi cyklami ataków i starć odwetowych między grupami zbrojnymi i ataków na ludność cywilną. Ukierunkowane ataki, w szczególności na społeczność Banyamulenge, spowodowały przesiedlenie ludności cywilnej. Kryzys rozlał się na inne obszary, takie jak Moyens-Plateaux, terytorium Fizi i równinę Ruzizi. Większość rwandyjskich grup zbrojnych cieszyła się znaczącym poparciem lokalnym i diaspory dla swoich operacji.^{[65][66]} Organizacje takie jak M23 oraz **Twirwaneho** prowadzą zwiększoną rekrutację ludności Tutsi (Banyamulenge) do swoich oddziałów. Dotyczy to także nieletnich i ma często charakter przymusowy.^[67] Postępy M23, wypieranego przez Rwandę, wywołały reakcję po stronie Burundi. Na początku kwietnia 2025 r. kilka tysięcy żołnierzy burundyjskich wkroczyło do Kiwu Południowego, wzdłuż obszaru granicznego, powstrzymując postępy bojówek w tym rejonie.^[68] pomimo rozpoczętych rozmów pokojowych, walki w regionie nadal trwają.^[69]

Próby zakończenia konfliktu. 27 czerwca 2025 r. władze Demokratycznej Republiki Konga podpisały porozumienie pokojowe z Rwandą przy współudziale Stanów Zjednoczonych Ameryki w celu zakończenia konfliktu. W negocjacjach nie uczestniczyła organizacja M23. W zamian za udział w negocjacjach i gwarancje bezpieczeństwa, USA podpisały umowę o dostępie do kopalń minerałów. Rząd DRK

⁶³ UN Security Council, Final report of the Group of Experts on the Democratic Republic of the Congo (security-related developments in the provinces of North Kivu, Ituri and South Kivu), 14.06.2022, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2074508/N2233870.pdf>

⁶⁴ UN Security Council, United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo - Report of the Secretary-General, 21.06.2021, https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_2021_587.pdf

⁶⁵ UN Security Council, Final report of the Group of Experts on the Democratic Republic of the Congo (security-related developments in the provinces of North Kivu, Ituri and South Kivu), 14.06.2022, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2074508/N2233870.pdf>

⁶⁶ UN Security Council, Final report of the Group of Experts on the Democratic Republic of the Congo (security-related developments in the provinces of North Kivu, Ituri and South Kivu), 14.06.2022, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2074508/N2233870.pdf>

⁶⁷ UN Security Council, Final report of the Group of Experts on the Democratic Republic of the Congo [S/2023/431], 13.06.2023, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2094036/N2312380.pdf>

⁶⁸ UN Security Council, Final report of the Group of Experts on the Democratic Republic of the Congo [S/2025/446], 03.07.2025, <https://undocs.org/S/2025/446>

⁶⁹ CTP (Critical Threats Project), Congo War Security Review, October 8, 2025, 08.10.2025, <https://www.criticalthreats.org/briefs/congo-war-security-review/congo-war-security-review-october-8-2025>

rozmawia również niezależnie z przedstawicielami M23 a pośrednictwem rządu Kataru.^[70]

Porozumienie z USA przewiduje: wycofanie oddziałów rwandyjskich, zakończenie wspierania ugrupowań zbrojnych przez oba kraje (DRK i Rwandę), powstrzymanie się od aktów agresji. Porozumienie jednak nie określa, co powinno się stać z oddziałami M23, obecnymi na terenie DRC.^[71]

Rebelianci M23 domagają się wypuszczenia 700 więźniów, przed przystąpieniem do rozmów pokojowych, jednak kongijski rząd odmawia. Tymczasem prezydent Trump postanowił wykorzystać prywatne firmy najemnicze do osłaniania kopalń, ale jak do tej pory nie udało się sformować oddziałów. Tymczasem konflikt toczy się nadal, a przemoc osiąga coraz większe rozmiary. Obie strony oskarżają się nawzajem o łamanie porozumienia.^[72]

Na początku września 2025 r., porozumienie nie było już zupełnie przestrzegane. M23 przygotowywało się do ataku na dwa kolejne miasta – Uwira w Południowym Kiwu i Pinga w Północnym Kiwu, poprzez zajęcie dogodnych pozycji w kierunku obu celów.^[73]

Pozostałe regiony kraju.

W innych częściach kraju również może dochodzić do ataków na tle etnicznym. Późną jesienią 2022 r. doszło do zaostrzenia sytuacji w prowincjach zachodnich: **Kwilu i Mai-Ndombe**, kiedy doszło do kilku ataków na tle etnicznym między grupami Teke i Yaka w okręgu Bagata w Kwilu oraz w okręgu Kwamouth w Mai-Ndombe. Doszło do kilku krwawych ataków milicji klanowych na wioski, podczas których zabijano i porywano mieszkańców oraz palono domy. Powodem konfliktu były nieporozumienia związane z opodatkowaniem gruntów. Bojówki etniczne zaczęły napadać na inne wioski. Konflikt związany ze społecznościami Teke przeniósł się także w **okolice Kinszasy**. Kilka napaści bojówek Yaka, zwanych **Mobondo**, na wioski Teke zanotowano na przełomie maja i czerwca 2023 r.,^[74] a także na początku 2024 r. Armia kongijska prowadzi w regionie akcje pacyfikacyjne, a dziennikarze nie mają pozwolenia na wjazd do tego regionu.^[75]

W samej **Kinszasie** sytuacja pozostaje pod kontrolą rządu i jest stabilna. Na przestrzeni ostatnich dwóch lat odnotowano kilka poważnych zakłóceń bezpieczeństwa, jednak nie przerodziły się one w trwałe zamieszki. W 2024 r., miały miejsce liczne demonstracje, próba zamachu stanu, ucieczka więźniów z więzienia Makala oraz kilka incydentów na obszarze wiejskim gminy Maluku w związku

⁷⁰ BBCNews, What's the fighting in DR Congo all about?, 01.07.2025, <https://www.bbc.com/news/articles/cgly1yrd9j3o>

⁷¹ BBCNews, What's the fighting in DR Congo all about?, 01.07.2025, <https://www.bbc.com/news/articles/cgly1yrd9j3o>

⁷² BBCNews, What's the fighting in DR Congo all about?, 01.07.2025, <https://www.bbc.com/news/articles/cgly1yrd9j3o>

⁷³ CTP (Critical Threats Project), Congo War Security Review, October 8, 2025, 08.10.2025, <https://www.criticalthreats.org/briefs/congo-war-security-review/congo-war-security-review-october-8-2025>

⁷⁴ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁷⁵ The New Humanitarian, Conflict in western DRC simmers unnoticed amid rebel gains in the east, 12.02.2024, <https://www.thenewhumanitarian.org/news-feature/2024/02/12/conflict-western-drc-democratic-republic-of-the-congo-amid-rebel-gains-east>

z konfliktem toczącym się w sąsiedniej prowincji Mai-Ndombe i działalnością oddziałów Mobondo. Od początku 2025 r., czyli od momentu pogorszenia się sytuacji bezpieczeństwa na wschodzie w 2025 r., poza demonstracjami przeciwko zachodnim ambasadom, w Kinszasie nie odnotowano żadnych poważnych incydentów bezpieczeństwa.^[76] W sumie w różnego rodzaju incydentach zginęło w stolicy kraju: w 2023 r. – 71 osób, w 2024 r. – 152 osoby (w tym ponad 120 w jednym incydencie, związanym z buntem i zamieszkami w więzieniu), a do 20 września 2025 r. – 34 (nie w samej stolicy, ale w innych miejscowościach położonych w prowincji o tej samej nazwie).^[77]

USTAWODAWSTWO SPECJALNE

Stan wyjątkowy obowiązuje od maja 2021 r. w stanach Ituri i Kiwu Północne na wschodzie kraju. Według przepisów, sądy cywilne w tych regionach są zastąpione sądami wojskowymi, gubernatorzy i stanowe zgromadzenia są zawieszone, a władzę sprawuje administracja wojskowa. W regionach jest zwiększona obecność wojska, możliwa jest cenzura, obowiązują ograniczenia w poruszaniu się. Wojsko ma uprawnienia, by przeprowadzać przeszukania, ustanawiać posterunki kontrolne, zatrzymywać i aresztować osoby podejrzane o stanowienie zagrożenia dla bezpieczeństwa narodowego, wprowadzać godzinę policyjną.^{[78][79]}

SYTUACJA LUDNOŚCI CYWILNEJ

ANALIZA STATYSTYCZNA

Według danych ACLED, w 2023 r. w DRK w różnego rodzaju incydentach śmierć poniosło 2638 cywilów, z kolei w 2024 r. odnotowano 2538 ofiar cywilnych, zaś do 12 września 2025 r. – ponad 2500 ofiar cywilnych.^[80]

W ostatnim roku najwięcej ofiar wśród ludności cywilnej odnotowano w Kiwu Północnym i Ituri (na wschodzie kraju), przy czym zdecydowana większość była spowodowana działalnością nielegalnych ugrupowań zbrojnych, w szczególności ADF, a także M23 oraz CODECO.^[81]

⁷⁶ CGRS-CEDOCA (Office of the Commissioner General for Refugees and Stateless Persons (Belgium), COI unit), Republique Democratique du Congo; Situation sécuritaire, 25.02.2025, https://www.cgca.be/sites/default/files/rapporten/coi_focus_rdc_situation_securitaire_20250225_0.pdf

⁷⁷ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, Kinshasa, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool/>

⁷⁸ Garda World, DRC: Government extends State of Siege in Ituri and North Kivu provinces, 25.09.2021, <https://www.garda.com/crisis24/news-alerts/528276/drc-government-extends-state-of-siege-in-ituri-and-north-kivu-provinces-through-oct-19-update-8>

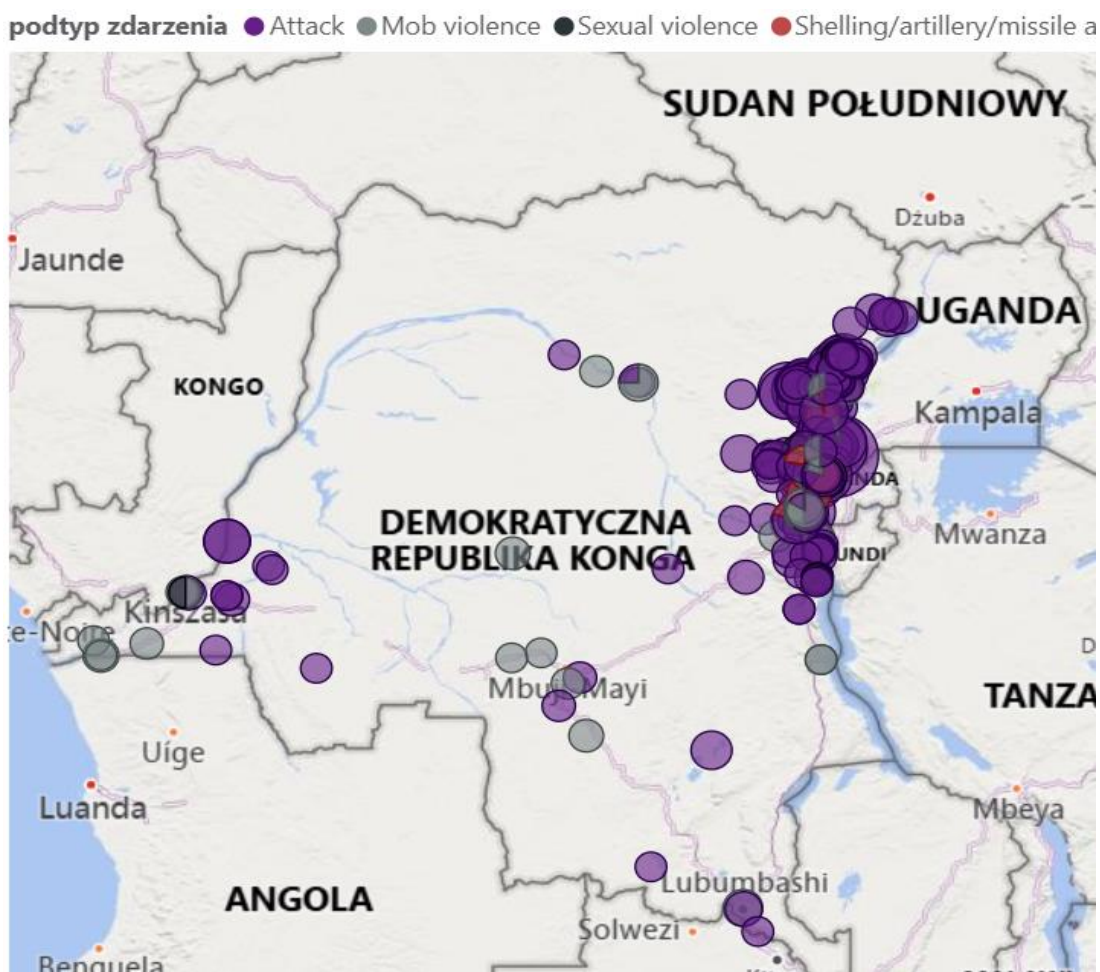
⁷⁹ SOS Medias Burundi, Goma : the state of siege divides in North Kivu and Ituri, 03.12.2024, <https://www.sosmediasburundi.org/en/2024/12/03/goma-the-state-of-siege-divides-in-north-kivu-and-ituri/>

⁸⁰ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool/>

⁸¹ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool/>

W stolicy kraju, Kinszasie (położonej na zachodzie kraju), odnotowano 50 ofiar cywilnych w 2023 r., 18 ofiar cywilnych w 2024 r. oraz 3 ofiary do 14 lutego 2025 r.^[82]

W całym okresie od początku 2023 r. odnotowywano przypadki ataków na cywilów, które miały charakter celowych, masowych mordów, połączonych z niszczeniem całych wsi, kradzieżą dobytku i stad. Przyczyną większości ofiar śmiertelnych były bezpośrednie ataki na wsie i zabudowania mieszkalne. Napastnikami były zazwyczaj nielegalne ugrupowania zbrojne, działające w danym regionie, niekiedy jednak ataki miały charakter spontanicznych pogromów na tle etnicznym. Napastnicy używali wszelkiej dostępnej broni, w tym przede wszystkim maczet, łuków/strzał, noży, a także broni palnej. Powodowali także pożary zabudowań, w wyniku których ginęli cywile.^[83]

Mapa. Miejsca śmierci cywilów w DRK w okresie: 12.09.2024-12.09.2025 (grafika wykonana przez WIKP w programie PowerBI, na podstawie danych ACLED i OpenStreetMap).^[84]

⁸² ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁸³ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁸⁴ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

Prowincja (admin1)	Suma elementów liczba ofiar	Liczba ofiar ▼
Nord-Kivu	1817	60,07%
Ituri	717	23,70%
Sud-Kivu	347	11,47%
Mai-Ndombe	41	1,36%
Kinshasa	16	0,53%
Haut-Katanga	14	0,46%
Tshopo	14	0,46%
Haut-Lomami	13	0,43%
Kongo-Central	12	0,40%
Haut-Uele	8	0,26%
Kasai-Oriental	5	0,17%
Maniema	5	0,17%
Bas-Uele	3	0,10%
Lualaba	3	0,10%
Sankuru	3	0,10%
Lomami	2	0,07%
Tanganyika	2	0,07%
Kasai	1	0,03%
Kasai-Central	1	0,03%
Kwango	1	0,03%
Kwilu	0	0,00%
Sud-Ubangi	0	0,00%
Suma	3025	100,00%

Tabela. Liczba śmiertelnych ofiar cywilnych w poszczególnych jednostkach administracyjnych DRK w okresie: 12.09.2024-12.09.2025 (tabela przygotowana przez WIKP w programie PowerBI, na podstawie danych ACLED).^[85]

RODZAJE ZAGROŻEŃ DLA CYWILÓW ZWIĄZANE Z KONFLIKTEM

DZIAŁANIA WOJENNE

Regularne działania wojenne mają miejsce jedynie w prowincjach Kiwu Północne i Południowe (na wschodzie kraju). Ostrzał artyleryjski zaludnionych terenów ma miejsce zwłaszcza w okolicach miejscowości Masisi, Sake, Goma i Kalehe.^[86] W sumie, od początku 2023 r. do połowy lutego 2025 r., zginęło w atakach bombowych i nalotach prawie 200 cywilów.^[87]

⁸⁵ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁸⁶ UN Security Council, Final report of the Group of Experts on the Democratic Republic of the Congo [S/2025/446], 03.07.2025, <https://undocs.org/S/2025/446>

⁸⁷ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, airstrikes and shellings, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

10 lutego 2024 r. FARDC ostrzelał przez pomyłkę cywilów w miejscowości Kaviniro koło Rutshuru w Kiwu Północnym (na wschodzie kraju). Zginęło 5 osób.^[88]

3 maja 2024 r. M23 zbombardowało ośrodek dla uchodźców w Karisimbi, niedaleko Gomy (na wschodzie kraju). 14 osób zginęło, a 36 zostało rannych.^[89]

W początku 2025 r. doszło do dwóch przypadków ostrzelania placówek medycznych. W ataku na dwa szpitale w Gomie (na wschodzie kraju) zginęło 10 osób, a w trakcie ataku na szpital i dzielnicę mieszkalną w Kahele w Południowym Kiwu (na wschodzie kraju) 13 lutego 2025 r. zginęło również 10 osób.^[90]

DZIAŁANIA PARTYZANCKIE

Ituri. W prowincji Ituri (na wschodzie kraju) ludność cywilna jest regularnym celem ataków rebeliantów z ADF, CODECO i innych. Wioski są rabowane, palone, ludność zabijana lub porywana. Napastnicy posługują się bronią palną, ale także maczetami, nożami i innymi narzędziami. Ataki wiążą się często z próbami przejęcia kontroli nad kopalniami. Zdarzają się przypadki gwałtów. Epicentrum konfliktu stanowią okręgi Djugu i Irumu. Niekiedy ataki mają wymiar etniczny. W sumie według danych ACLED, w prowincji Ituri zabito w ciągu 2023 r. prawie 1000 osób, w 2024 r. – ponad 900 osób, a w 2025 r. do 12 września 2025 r. – 555 osób.^[91]

W kwietniu 2023 r. CODECO zaatakowało wioskę, zabijając 44 osoby, w tym 19 dzieci oraz niszcząc domy, sklepy i ośrodek zdrowia. Natomiast w czerwcu 2023 r. CODECO zaatakowało obóz dla uchodźców w okręgu Djugu, zabijając 46 osób, w tym kobiety i dzieci. Spalono część mieszkalną obozu i ukradziono zwierzęta gospodarskie.^[92]

W czerwcu 2023 r. CODECO zaatakowało obóz dla uchodźców w miejscowości Lala. Zginęło przynajmniej 46 cywilów, w tym wielu małoletnich i kobiet. Część z nich została spalona żywcem.^[93]

Około 1 lutego 2024 r. ADF zabił co najmniej 23 osoby, głównie rolników, w wioskach położonych w okolicy Babila-Bakaiko, w prowincji Ituri. W kwietniu 2024 r. CODECO dokonało kilku masakr we wsiach położonych w okolicy Djugu w Ituri, zabijając w sumie co najmniej 65 osób, w tym kobiety i dzieci. Odnotowano przypadki palenia ludzi żywcem.^[94]

⁸⁸ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, airstrikes and shelling, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁸⁹ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, airstrikes and shelling, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁹⁰ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, airstrikes and shelling, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁹¹ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, Ituri, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁹² ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, Ituri, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁹³ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, Ituri, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁹⁴ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, Ituri, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

30 stycznia 2025 r. ADF zabiło 23 cywilów w miejscowości Kakwakasoya. Wiele osób zaginęło bez wieści.^[95]

10 lutego 2025 r. CODECO zaatakowało cywilów w trzech wioskach, niedaleko miejscowości Djaiba. Byli to przede wszystkim uchodźcy, pochodzący z grupy etnicznej Hema, którzy przebywali u rodzin goszczących w tych miejscowościach, po tym jak uciekli przed atakami CODECO ze swoich domów. Napastnicy podpalili wioskę, niszcząc 49 domów. Według różnych informacji zginęło od 52 do 84 osób, w tym wiele dzieci.^[96]

27 lipca 2025 r. ADF zabiło około 40 osób podczas porannej modlitwy w kościele w Komanda. Ofiary zostały zaatakowane nożem, inne zostały zastrzelone. Zniszczono okoliczne sklepy, domy i pojazdy. Kilka osób porwano.^[97]

Kiwu Północne. Najniebezpieczniejsze tereny prowincji Kiwu Północne (na wschodzie kraju) to okręgi: Beni, gdzie aktywne są bojówki ADF oraz Rutshuru, gdzie działa sojusz M23. W całej prowincji w 2023 r. zginęły 1242 osoby, w 2024 r. – 1335 osób, natomiast od początku roku do 12 września 2025 r. – ponad 1500 cywilów, z czego większość padła ofiarą napaści ze strony M23.^[98]

Według doniesień Human Rights Watch, niektóre zabójstwa i egzekucje mają charakter etniczny, a ofiarą M23 padają przede wszystkim rolnicy ze społeczności **Hutu**. W lipcu 2025 r. odnotowano masowe egzekucje ponad 100 Hutu w 14 wioskach w okolicach Rutshuru.^[99]

W trakcie ataku na Gomę dochodziło do masowych egzekucji. Według źródeł ONNZ, w lutym i marcu 2025 r. doszło do co najmniej 70 przypadków celowych zabójstw cywilów, w których zginęło co najmniej 200 osób. Motyw często nie jest możliwy do ustalenia, ale często pojawiającymi się powodami były podejrzenia o współpracę z FARDC, FDLR i Wazalendo, odmowa wstąpienia w szeregi AFC/M23, wyrażanie krytyki lub sprzeciwu wobec działań M23, a także zaangażowanie w działania społeczne i polityczne. Dodatkowymi czynnikami mogło być np. nieprzestrzeganie godziny policyjnej lub konsumpcja alkoholu. Zatrzymani byli rutynowo torturowani i bici do śmierci. Zdarzały się także zbiorowe egzekucje. Mimo wyraźnych dowodów, że czyny te popełniło M23, prowadzona była stała i konsekwentna kampania w internecie, mająca na celu oczyszczenie organizacji z tego typu zarzutów.^[100]

Na terenach opanowanych przez M23, grupa utworzyła własną, równoległą administrację. Ugrupowanie prowadzi na przejętych terenach operacje sprawdzające, łapanki i systematyczne przeszukania domów, opierając się na sieci miejscowych

⁹⁵ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, Ituri, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁹⁶ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, Ituri, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁹⁷ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, Ituri, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁹⁸ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, North kivu, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁹⁹ TNH (The New Humanitarian (formerly IRIN News)), The M23 takeover, part 3: Land grabs and assassinations in DR Congo's Rutshuru, 08.10.2025, <https://www.thenewhumanitarian.org/news-feature/2025/10/08/m23-takeover-part-3-land-grabs-and-assassinations-dr-congos-rutshuru>

¹⁰⁰ UN Security Council, Final report of the Group of Experts on the Democratic Republic of the Congo [S/2025/446], 03.07.2025, <https://undocs.org/S/2025/446>

donosicieli. Towarzyszą temu arbitralne zatrzymania, egzekucje, zaginięcia, zastraszanie i tortury. Aresztowania cywilów są rutynowo przeprowadzane bez śledztwa, nadzoru sądowego ani należytego procesu. Wyroki – zazwyczaj pobicia lub egzekucje w trybie doraźnym – są wydawane arbitralnie. Domniemana niełojalność, kradzież lub przemoc seksualna są zazwyczaj karane śmiercią. W więzieniach egzekucje pozasądowe stosuje się jako środek doraźny wymiaru sprawiedliwości, aczkolwiek grupa posiada swoje areszty, gdzie przetrzymuje zaginionych bez wieści. Ofiarami są osoby podejrzane o współpracę z FARDC, Wazalendo, FDLR, pospolici kryminaliści, ale także członkowie społeczeństwa obywatelskiego, przeciwnicy polityczni i obrońcy praw człowieka i inni.^[101]

Kiwu Południowe. Najniebezpieczniejsze tereny prowincji Kiwu Południowe (na wschodzie kraju) to okręgi Uwira i Fizi. W 2023 r. zanotowano 95 ofiar śmiertelnych, w pojedynczych, rozproszonych atakach. Podobny trend utrzymywał się w 2024 r. Największym sprawcą przemocy były bojówki M23.^[102] W 2025 r. do 12 lutego 2025 r., ACLED odnotował w prowincji 326 ofiar cywilnych, w tym 194 zabitych przez bojowników z M23.^[103]

Do nasilenia przemocy doszło zwłaszcza latem 2025 r. 4 sierpnia 2025 r. w wiosce Nyabarongo, niedaleko Kalungu / Kalenge zostało zabitych przynajmniej 80 mieszkańców wioski. Ponadto M23 przeprowadzała masowe egzekucje osób podejrzanych w współpracę z FARDC.^[104]

Kwilu i Mai-Ndombe. W zachodnich prowincjach kraju tli się konflikt etniczny między grupami Teke i Yaka. W 2023 r. odnotowano w obu prowincjach 76 ofiar śmiertelnych, a w 2024 r. do października – 42. Do największego ataku doszło 26 czerwca 2023 r., kiedy bojownicy napadli na kupców z grupy etnicznej Teke, podróżujących samochodem. Zabito co najmniej 20 osób, 7 zaginęło bez wieści, pozostali zostali porwani, a pojazd podpalono. 23 stycznia 2024 r. doszło do napaści na cywilów we wsi Fadika w Mai-Ndombe, gdzie zginęło 11 osób. Natomiast w styczniu 2025 r., bojownicy zaatakowali wioskę Nkomankiro, zabijając około 13 osób, w tym trzech^[105]

DZIAŁANIA ODWETOWE

Zarówno armia kongijska, jak i oddziały Wazalendo dopuszczają się powszechnych i masowych przestępstw na ludności cywilnej. Naruszenia odbywają się w klimacie całkowitej bezkarności, i problemów wynikających ze struktury dowodzenia, w sytuacji, gdy armia straciła dużą część autorytetu, kiedy w następstwie zajęcia Gomy, z oddziałów zdezerterowało wielu doświadczonych oficerów, opuszczając swoich żołnierzy. Członkowie oddziałów rządowych i prorządowych zaangażowani byli w kradzieże i ataki na cywilne domy i sklepy, wymuszenia haraczy, a także

¹⁰¹ UN Security Council, Final report of the Group of Experts on the Democratic Republic of the Congo [S/2025/446], 03.07.2025, <https://undocs.org/S/2025/446>

¹⁰² ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, South Kivu, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

¹⁰³ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, North Kivu, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

¹⁰⁴ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, North Kivu, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

¹⁰⁵ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, Kwilu i Mai Ndombe, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

egzekucje osób, które odmawiały płacenia. Potwierdzono także przypadki gwałtów na cywilach. Sytuacja powtórzyła się następnie w lutym 2025 r. w dystrykcie Uvira w Południowym Kiwu oraz w Lubero w Północnym Kiwu. Mieszkańcy odnajdowali ciała zabitych, rozrzucone po całym mieście.^[106]

SYTUACJA HUMANITARNA W STREFACH KONFLIKTU

Sytuacja humanitarna na wschodzie kraju (prowincje Kiwu Północne, Południowe i Ituri) jest bardzo zła, a toczące się walki utrudniają dostęp organizacjom humanitarnym.^[107] Jednym z poważnych problemów jest rozpowszechnianie się chorób zakaźnych wśród uchodźców, w tym w szczególności małej ospy i cholery.^[108] Ponadto, do powszechnie stosowanej taktyki partyzantów należą: niszczenie wsi, w tym palenie domów, kradzież bydła, a także ataki na szkoły i obiekty służby zdrowia oraz na obozy dla uchodźców. Dodatkowo, szkoły są często przekształcane w miejsca zakwaterowania dla uchodźców wewnętrznych, co sprawia, że dzieci tracą możliwość nauki.^[109] W Kiwu Północnym odnajdywanych jest wiele masowych grobów. W niektórych z nich pochowano 500 osób.^[110]

W Kiwu Północnym zamkniętych jest 17% szkół, a bez dostępu do edukacji pozostaje około 375 tys. dzieci.^[111]

W Północnym Kiwu na skutek pogarszającej się sytuacji bezpieczeństwa, wzrosła ilość gwałtów. W ciągu dwóch tygodni lutego 2025 r. zanotowano ich prawie 1000. Ma miejsce niszczenie i grabież domów oraz drobnych firm.^[112]

PRZEMOC WOBEC LUDNOŚCI CYWILNEJ NIEZWIĄZANA Z KONFLIKTEM

TERRORYZM

Zagrożenie terroryzmem w DRK istnieje, szczególnie na wschodzie kraju. Bomby i ładunki wybuchowe typu IED są używane zwłaszcza przez ADF.^[113]

¹⁰⁶ UN Security Council, Final report of the Group of Experts on the Democratic Republic of the Congo [S/2025/446], 03.07.2025, <https://undocs.org/S/2025/446>

¹⁰⁷ UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Eastern DRC Situation; Eastern DRC Displacement Overview; As of 24 February 2025, 25.02.2025, <https://data.unhcr.org/en/documents/download/114683>,

¹⁰⁸ WHO (World Health Organization), Crise Humanitaire Complexe et Épidémies - République démocratique du Congo : Rapport de Situation Semaine No 03 (27 janvier au 02 février 2025), 21.02.2025, dostępne na: https://reliefweb.int/attachments/a8f2ddcd-9b7a-48be-9d69-802a5f0d9014/SitRep%20Crise%20Humanitaire%20Complexe%20S05_16022025_.pdf

¹⁰⁹ UN Security Council, United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo; Report of the Secretary-General [S/2024/689], 20.09.2024, <https://undocs.org/S/2024/689>

¹¹⁰ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, strategic developments, Looting, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

¹¹¹ Save the Children, DRC: More than 375,000 children out of school in North Kivu at risk of violence and recruitment, 06.03.2025, <https://reliefweb.int/report/democratic-republic-congo/drc-more-375000-children-out-school-north-kivu-risk-violence-and-recruitment>

¹¹² UN News, Almost 80,000 flee DR Congo amid fighting, sexual violence: UNHCR, 04.03.2025, <https://news.un.org/en/story/2025/03/1160746>

¹¹³ UN Security Council, Final report of the Group of Experts on the Democratic Republic of the Congo (security-related developments in the provinces of North Kivu, Ituri and South Kivu), 14.06.2022, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2074508/N2233870.pdf>

POZAPRAWNE EGZEKUCJE, UPROWADZEINIA I POGROMY

1 września 2024 r. doszło do buntu w więzieniu Makala w Kinszasie, policja krwawo stłumiła bunt, który zakończył się wielkim pożarem. Zginęło 129 osób, niektórzy zastrzeleni, niektórzy na skutek zdeptania przez tłum.

Do tragicznego w skutkach zdarzenia doszło w Gomie (na wschodzie kraju) 25 lutego 2025 r., kiedy to na skutek chaosu panującego w mieście, z miejskiego więzienia uciekło ponad 4 tys. więźniów, którzy później włamali się do żeńskiej części placówki i dopuścili się masowych gwałtów. Co najmniej 132 kobiety zostały zgwałcone, a następnie spalone żywcem. Zginęło także co najmniej 25 dzieci. Zaledwie kilkoro z nich zdołało uciec.^[114]

Porwania są przeprowadzane na masową skalę na wschodzie DRK. Zanotowano także pojedyncze przypadki porwań w pozostałych prowincjach, w tym w Kinszasie (na zachodzie kraju). Często motywem porwania są przyczyny finansowe. Zdarzają się jednak pozaprawne egzekucje i zamachy na pojedyncze osoby.^[115]

PRZEMOC STOSOWANA W TRAKCIE DEMONSTRACJI I PROTESTÓW

W 2023 i 2024 r. kilkakrotnie dochodziło do demonstracji o gwałtownym przebiegu. Ludność prowincji Kiwu protestowała przeciwko obecności sił rozjemczych MONUSCO, ze względu na nieskuteczność podejmowanych przez nie działań. Łącznie w 2023 r. na skutek stosowania przemocy w trakcie protestów zginęło 61 osób, a w 2024 r. – co najmniej 7 osób.^[116]

Do masakry protestujących doszło m.in. w Gomie 30 sierpnia 2023 r., kiedy policja i Gwardia Republikańska, podczas próby pacyfikacji protestu przeciw obecności MONUSCO zabiły kilkadziesiąt osób.^[117]

W 2024 r. doszło do kilku incydentów podczas demonstracji organizowanych przez organizację Wazalendo w Północnym Kiwu. Interweniowała policja, zginęło w sumie 5 osób.^[118]

W 2025 r. również dochodziło do protestów, w których interweniowała policja. W sporadycznych przypadkach, odnotowywano pojedyncze ofiary śmiertelne.^[119]

¹¹⁴ BBC News, 'They took all the women here': Rape survivors recall horror of DR Congo jailbreak, 25.02.2025, <https://www.bbc.com/news/articles/cx2qn417300o>

¹¹⁵ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

¹¹⁶ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, protests, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

¹¹⁷ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, protests, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

¹¹⁸ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, protests, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

¹¹⁹ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, protests, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

PRZESTĘPCZOŚĆ ZORGANIZOWANA

Przestępczość zorganizowana jest zjawiskiem obecnym w DRK. W Kinszasie zdarzają się napady z bronią, oszustwa i kradzieże. Rabunku dopuszczają się często młodociane gangi, złożone z dzieci ulicy. Jest to zjawisko coraz częstsze i coraz bardziej niebezpieczne.^[120]

Przestępczość jest napędzana przez nielegalne wydobycie i przemysł minerałów: koltan i turmalin są przemycane do miast Sake i Gomy, i wywożone z DRK przez gangi przemysłowców. Grupy zbrojne walczą o kontrolę nad kopalniami złota i innych surowców mineralnych.^[121]

PRAWNE I PRAKTYCZNE ASPEKTY DOTYCZĄCE ZMIANY MIEJSCA POBYTU

PRZEPISY REGULUJĄCE SWOBODĘ PRZEMIESZCZANIA SIĘ

Prawo zapewnia swobodę przemieszczania się, podróży zagranicznych, emigracji i repatriacji. Rząd czasami ogranicza te prawa. Swoboda przemieszczania się jest w dużej mierze ograniczona z powodu konfliktów zbrojnych i innych problemów bezpieczeństwa, a także złej infrastruktury. Kongijskie siły zbrojne (FARDC) często ustanawiają posterunki kontrolne na drogach, lotniskach i bazarach. Na posterunkach kontrolnych często dochodzi do wymuszania haraczy i przetrzymywania osób, których nie stać na to, by zapłacić. Te same praktyki stosują partyzanci na kontrolowanych przez siebie terenach.^[122]

MIGRACJE WEWNĘTRZNE

Prawie połowa mieszkańców DRK to ludność miejska. Największym miastem jest Kinszaśa, w której mieszka ponad 16 mln osób.^[123] Migracje do miast w dużej mierze są wymuszone konfliktami na terenach wiejskich, a nie większymi możliwościami zatrudnienia i usług w mieście, co tylko zwiększa i tak już wysoki poziom ubóstwa mieszkańców miast. Różnice językowe między ludnością poszczególnych regionów i słaba infrastruktura transportowa powodują, że ludność raczej szuka możliwości przetrwania w swojej najbliższej okolicy.^[124] Według badań socjologicznych, migranci wewnątrzni stanowią około 20% ludności aktywnej zawodowo. Są to osoby relatywnie

¹²⁰ FCDO (UK Foreign, Commonwealth and Development Office), Foreign travel advice, Congo, 19.03.2024, <https://www.gov.uk/foreign-travel-advice/democratic-republic-of-the-congo/terrorism>

¹²¹ UN Security Council, Final report of the Group of Experts on the Democratic Republic of the Congo (security-related developments in the provinces of North Kivu, Ituri and South Kivu), 14.06.2022, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2074508/N2233870.pdf>

¹²² USDOS (US Department of State), 2022 Country Report on Human Rights Practices: Democratic Republic of the Congo, 20.03.2023, <https://www.state.gov/reports/2022-country-reports-on-human-rights-practices/democratic-republic-of-the-congo/>

¹²³ CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook, DR Congo, 17.09.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/congo-democratic-republic-of-the/>

¹²⁴ World Bank Group, Democratic Republic of Congo Urbanization Review, <https://issuu.com/world.bank.publications/docs/9781464812033>

młode i przedsiębiorcze. Migrantów przyciągają najbogatsze prowincje: Kinszasa i Katanga, ale także miasta w ubogich prowincjach, jak Goma.^[125]

WEWNĘTRZNI UCHODźCY

Problemem w DRK pozostają wewnętrzne przesiedlenia. Według informacji UNHCR, problem wewnętrznych przesiedleń w tym kraju narasta i w chwili obecnej liczba IDPs w DRK, zbliża się do 8 mln, z czego 3,8 mln przebywa w Północnym i Południowym Kiwu (na wschodzie kraju).^[126]

Sytuacja bezpieczeństwa w Kiwu Północnym i Południowym, a także w Ituri (również na wschodzie kraju) powoduje nadal znaczne przemieszczania się ludności. Niektórzy uciekają ze swoich wiosek, a niektórzy wracają do nich, pomimo ciężkiej sytuacji humanitarnej. Ludzie wracają do domów, mimo że warunki nie sprzyjają bezpiecznemu i trwałemu powrotowi.^[127]

Na początku 2025 r. nowe władze związane z M23, faktycznie sprawujące kontrolę nad częścią obszarów prowincji Kiwu Północne i Południowe, zachęcały przesiedlonych do powrotu do domów, dążąc do zamknięcia obozów dla uchodźców.^[128] Obozy dla uchodźców wokół Gomy, a także w samym mieście zostały zlikwidowane. Niektórzy z przesiedleńców wewnętrznych, wyrzuconych z ośrodków dla IDPs w Gomie wracają do swoich regionów pochodzenia, podczas gdy inni zmierzają w kierunku miasta Goma tworząc tam nieformalne osiedla. Około 44% rodzin powracających na tereny okupowane przez nielegalne ugrupowania zbrojne dowiaduje się, że ich pola zostały przejęte. W 10% przypadków dotyczy to także domów.^[129]

UCHODźCY W KRAJACH SĄSIEDNICH

Uchodźcy z terenów ogarniętych konfliktem rzadko mają możliwość przemieszczania się w głąb kraju, jednak wiele osób z terenów przygranicznych ucieka za granicę. UNHCR szacuje, że w innych krajach afrykańskich przebywa około 0,9 mln obywateli DRK, w tym prawie połowa w Ugandzie. Pozostałe kraje przyjmujące uchodźców z DRK to Burundi, Tanzania, Rwanda, Zambia, Kenia

¹²⁵ African Economic Conference, Internal migration and youth entrepreneurship in Democratic Republic of the Congo, <https://aec.afdb.org/en/papers/internal-migration-and-youth-entrepreneurship-in-democratic-republic-congo-drc-79>

¹²⁶ UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Eastern DRC Situation; Eastern DRC Displacement Overview; As of 27 February 2025, 28.02.2025, <https://data.unhcr.org/en/documents/download/114775>

¹²⁷ UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Regional External Update #5; Southern Africa Region; Eastern DRC Situation; 28 February 2025, 28.02.2025, <https://reporting.unhcr.org/sites/default/files/2025-03/UNHCR%20DRC%20Situation%20External%20Update%20%235%2020250228.pdf>

¹²⁸ UN News, Almost 80,000 flee DR Congo amid fighting, sexual violence: UNHCR, 04.03.2025, <https://news.un.org/en/story/2025/03/1160746>

¹²⁹ UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Regional External Update #5; Southern Africa Region; Eastern DRC Situation; 28 February 2025, 28.02.2025, <https://reporting.unhcr.org/sites/default/files/2025-03/UNHCR%20DRC%20Situation%20External%20Update%20%235%2020250228.pdf>

i inne.^[130] Od początku roku 2025 r. do krajów sąsiednich przesiedliło się 122 tys. osób, z czego najwięcej do Ugandy – 70 tys.^[131]

STANOWISKO UNHCR. Według stanowiska UNHCR, w związku z toczącym się konfliktem w prowincjach Południowe Kiwu, Północne Kiwu i Ituri (na wschodzie kraju), osoby które stamtąd pochodzą i uciekają przed konfliktem lub przebywają już za granicą, nie powinny być zwracane do DRK. Stanowisko UNHCR nie wspomina o innych regionach DRK, w tym o Kinszasie (położonej na wschodzie kraju).^[132]

PODSUMOWANIE

Demokratyczna Republika Konga (DRK) w przeszłości była kolonią belgijską. Uzyskała niepodległość w 1960 r. Obecnie jest republiką z rozszerzonymi kompetencjami prezydenckimi.

W DRK obowiązuje kara śmierci. Od 2003 r. nie przeprowadzono w tym kraju żadnej egzekucji, niemniej jednak w lutym 2024 r. rząd ogłosił zniesienie moratorium na wykonywanie kary śmierci.

Na terenie wschodnich prowincji DRK, w szczególności **Ituri**, **Kiwu Północne** i **Kiwu Południowe** mają miejsce liczne konflikty zbrojne: interwencje obcych wojsk oraz działania licznych nielegalnych ugrupowań zbrojnych, prowadzących działania partyzanckie i kontrofensywa wojsk. Od stycznia 2024 r. organizacja M23 przejęła kontrolę nad częścią prowincji Kiwu Północne i Kiwu Południowe, w tym nad ich stolicami administracyjnymi – **Gomą** i **Bukawu**. Na terenach ogarniętych konfliktami zbrojnymi ludność, w tym w szczególności w **Kiwu Północnym**, **Południowym** i **Ituri**, cywilna jest celem zamierzonych, systematycznych i masowych w skali ataków, które często mają kontekst etniczny. W rejonach tych panuje powszechne zagrożenie życia cywilów i panuje bardzo zła sytuacja humanitarna.

W rejonach ogarniętych walkami dochodzi do przesiedleń na masową skalę. Większość wysiedlonych pozostaje jednak w rejonie pochodzenia, co naraża ich na wtórne ataki i wysiedlenia. Uchodźcy praktycznie nie przemieszczają się w inne rejony. Część osób udaje się natomiast do sąsiednich krajów, zwłaszcza do Ugandy, Tanzanii i Burundi.

Pomoc humanitarna jest dostarczana uchodźcom w DRK, jednak dostęp do niej może być utrudniony na skutek napiętej sytuacji bezpieczeństwa.

W ostatnich latach zanotowano także wybuch konfliktów zbrojnych na tle etnicznym w prowincjach **Kwilu** i **Mai-Ndombe**, położonych na zachodzie kraju, jednak

¹³⁰ UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Eastern DRC Situation; Eastern DRC Displacement Overview; As of 12 August 2025, 13.08.2025, <https://data.unhcr.org/en/documents/download/118096>

¹³¹ UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Regional External Update #21; Southern Africa Region; Eastern DRC Situation; 08 September 2025, 29.09.2025, <https://data.unhcr.org/en/documents/download/118845>

¹³² UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), UNHCR Position on Returns to North Kivu, South Kivu and Ituri in the Democratic Republic of the Congo - Update IV, 03.2025, https://www.refworld.org/sites/default/files/2025-02/unhcr_position_on_returns_to_the_drc_-_march_2025_final.pdf

natężenie starć jest niewielkie i nie stwarza powszechnego zagrożenia życia dla miejscowej ludności.

W stolicy DRK **Kinszasie** (położonej na zachodzie kraju) nie odnotowano poważnych naruszeń bezpieczeństwa, a konflikty toczące się na wschodzie oddziałują na sytuację w niej panującą tylko w niewielkim stopniu. Sytuacja ludności cywilnej pozostaje stabilna.

ZASTRZEŻENIE

Niniejsze opracowanie tematyczne zostało przygotowane przez Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia Urzędu do Spraw Cudzoziemców na potrzeby prowadzenia postępowań w sprawach o udzielenie ochrony międzynarodowej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Opracowanie na temat sytuacji bezpieczeństwa może być pomocne w szczególności w sprawach rozpatrywanych w oparciu o **art. 15 pkt. 3 oraz art. 18 pkt. 1. Ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP z dn. 13 czerwca 2003 z późn. zmianami.**

Treść opracowania nie przesądza jednak o wyniku decyzji w indywidualnym postępowaniu administracyjnym, gdyż zawsze brana jest pod uwagę całość zgromadzonego materiału dowodowego i indywidualny charakter sprawy.

Informacje zamieszczone w niniejszym opracowaniu pochodzą w większości z publicznie dostępnych źródeł. Zostały one zebrane i opracowane przy zachowaniu zasady neutralności i obiektywizmu, a także z dołożeniem najwyższej staranności – tak, by odzwierciedlały aktualny w chwili publikacji opracowania stan wiedzy na prezentowany temat, a także pochodziły z różnych źródeł.

Terminologia użyta w niniejszym opracowaniu nie jest terminologią prawniczą. Określenia takie jak „prześladowanie”, „dyskryminacja”, „konflikt” itp. używane mogą być, za materiałami źródłowymi, w znaczeniu potocznym i nie są tożsame z definicjami podanymi w ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Niniejsze opracowanie zawiera wyłącznie informacje, poglądy i opinie prezentowane przez autorów materiałów źródłowych. Oświadczenia i oceny zawarte w niniejszym opracowaniu nie są i nie mogą być uważane za oświadczenia i oceny własne Urzędu do Spraw Cudzoziemców. Niniejsze opracowanie nie jest także i nie może być uważane za jakąkolwiek deklarację polityczną polskich władz.

Urząd do Spraw Cudzoziemców nie ponosi odpowiedzialności prawnej za publikowane w opracowaniu treści ani nie jest zobowiązany do publikacji jego aktualizacji, a także nie ponosi odpowiedzialności za sposób wykorzystania udostępnionych informacji.

Informujemy, że autorskie prawa majątkowe do niniejszego opracowania, w tym prawo do jego rozpowszechniania i publicznego udostępniania w Internecie, przysługują wyłącznie Urzędowi do Spraw Cudzoziemców (adres: ul. Koszykowa 16, 00-564 Warszawa; NIP: 5262548316; REGON: 017315012).

BIBLIOGRAFIA:

1. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), Brief, Rwanda-backed M23 Rebels Advance Toward Goma in Eastern DR Congo, 04.03.2024, <https://acleddata.com/2024/03/04/acleddata-brief-rwanda-backed-m23-rebels-advance-toward-goma-in-eastern-dr-congo/>
2. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>
3. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>
4. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, Kinshasa, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>
5. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>
6. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>
7. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>
8. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>
9. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, airstrikes and shellings, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>
10. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, Ituri, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>
11. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, Ituri, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>
12. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, North Kivu, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>
13. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, South Kivu, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

14. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, Kwilu i Mai Ndombe, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>
15. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, strategic developments, Looting, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>
16. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRC, civilians, protests, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 20.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>
17. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: DRK, 01.01.2023-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>
18. ADF (Africa Defence Forum), Wazalendo Add to Eastern DRC's Complex Brew of Combatants, 16.01.2024, <https://adf-magazine.com/2024/01/wazalendo-add-to-eastern-drcs-complex-brew-of-combatants/>
19. Africa Center for Strategic Studies, The DRC Conflict Enters a Dangerous New Phase, 26.02.2025, <https://africacenter.org/spotlight/drc-conflict-new-phase/>
20. African Economic Conference, Internal migration and youth entrepreneurship in Democratic Republic of the Congo, <https://aec.afdb.org/en/papers/internal-migration-and-youth-entrepreneurship-in-democratic-republic-congo-drc-79>
21. AI, (Amnesty International), Death sentences and executions in 2024, 08.04.2025, <https://www.amnesty.org/en/documents/act50/8976/2025/en/>
22. Al Jazeera, Fighting in eastern DRC killed about 7,000 people since January, PM says, 24.02.2025, <https://www.aljazeera.com/news/2025/2/24/fighting-in-eastern-drc-kills-about-7000-people-since-january-pm-says>
23. Al Jazeera, Kabila sentenced to death: What it means for DRC and what's next, 02.10.2025, <https://www.aljazeera.com/news/2025/10/2/kabila-sentenced-to-death-what-it-means-for-drc-and-whats-next>
24. Al Jazeera, What is the latest conflict in the DR Congo about? 21.06.2022, <https://www.aljazeera.com/features/2022/6/21/explainer-what-is-the-latest-conflict-in-the-drc>
25. Anadolu Agency, DR Congo's ruling party wins majority of seats in legislative elections, 15.01.2024, <https://www.aa.com.tr/en/africa/dr-congo-s-ruling-party-wins-majority-of-seats-in-legislative-elections/3108843>
26. BBC News, DR Congo violence: Panic in Goma as M23 rebels advance, 11.02.2023, <https://www.bbc.com/news/world-africa-68255614>
27. BBC News, DR Congo's failed gamble on Romanian mercenaries, 31.01.2025, <https://www.bbc.com/news/articles/c9d591ldq46o>

28. BBC News, 'They took all the women here': Rape survivors recall horror of DR Congo jailbreak, 25.02.2025, <https://www.bbc.com/news/articles/cx2gn417300o>
29. BBC News, US and British citizens among 37 sentenced to death in DR Congo coup trial, 13.09.2024, <https://www.bbc.com/news/articles/cx2e2v2le8wo>
30. BBCNews, What's the fighting in DR Congo all about?, 01.07.2025, <https://www.bbc.com/news/articles/cgly1yrd9j3o>
31. CGRS-CEDOCA (Office of the Commissioner General for Refugees and Stateless Persons (Belgium), COI unit), Republique Democratique du Congo; Situation sécuritaire, 25.02.2025, https://www.cgra.be/sites/default/files/rapporten/coi_focus_rdc_situation_securitaire_20250225_0.pdf
32. CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook, DR Congo, 17.09.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/congo-democratic-republic-of-the/>
33. CTP (Critical Threats Project), Congo War Security Review, October 8, 2025, 08.10.2025, <https://www.criticalthreats.org/briefs/congo-war-security-review/congo-war-security-review-october-8-2025>
34. FCDO (UK Foreign, Commonwealth and Development Office), Foreign travel advice, Congo, 19.03.2024, <https://www.gov.uk/foreign-travel-advice/democratic-republic-of-the-congo/terrorism>
35. Garda World, DRC: Government extends State of Siege in Ituri and North Kivu provinces, 25.09.2021, <https://www.garda.com/crisis24/news-alerts/528276/drc-government-extends-state-of-siege-in-ituri-and-north-kivu-provinces-through-oct-19-update-8>
36. Groupe D'Etude sur Le Congo, Uganda's Operation Shujaa in the Democratic Republic of Congo: fighting the ADF or Securing Economic Interests? 06.2022, <https://www.congoresearchgroup.org/en/2022/06/14/ugandas-operation-shujaa-in-the-democratic-republic-of-congo-fighting-the-adf-or-securing-economic-interests/>
37. Institute for the Study of War, Africa File, February 20, 2025, 20.02.2025, <https://www.understandingwar.org/backgrounder/africa-file-february-20-2025-m23-advance-continues-unchallenged-saf-grows-partnerships>
38. International Crisis Group, DR Congo: A Full Plate of Challenges after a Turbulent Vote, 26.01.2024, <https://www.ecoi.net/en/document/2104492.html>
39. International Crisis Group, Easing the Turmoil in the Eastern DR Congo and Great Lakes, 25.05.2022, <https://www.crisisgroup.org/africa/great-lakes/democratic-republic-congo/b181-easing-turmoil-eastern-dr-congo-and-great-lakes>
40. MONUSCO (UN Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo), Fact and Figures, 01.2021, <https://monusco.unmissions.org/en/facts-and-figures>

41. Reliefweb, Rwanda and the DRC at risk of war as new M23 rebellion emerges: an explainer, 29.06.2022, <https://reliefweb.int/report/democratic-republic-congo/rwanda-and-drc-risk-war-new-m23-rebellion-emerges-explainer>
42. Reuters, Congo lifts moratorium on death penalty, justice ministry circular shows, 15.03.2024, <https://www.reuters.com/world/africa/congo-lifts-moratorium-death-penalty-justice-ministry-circular-shows-2024-03-15/>
43. Reuters, In Congo, army and rebels dig in for war Trump says is over, 18.09.2025, <https://www.reuters.com/world/africa/congo-army-rebels-dig-war-trump-says-is-over-2025-09-18/>
44. Save the Children, DRC: More than 375,000 children out of school in North Kivu at risk of violence and recruitment, 06.03.2025, <https://reliefweb.int/report/democratic-republic-congo/drc-more-375000-children-out-school-north-kivu-risk-violence-and-recruitment>
45. SOS Medias Burundi, Goma : the state of siege divides in North Kivu and Ituri, 03.12.2024, <https://www.sosmediasburundi.org/en/2024/12/03/goma-the-state-of-siege-divides-in-north-kivu-and-ituri/>
46. The New Humanitarian, Conflict in western DRC simmers unnoticed amid rebel gains in the east, 12.02.2024, <https://www.thenewhumanitarian.org/news-feature/2024/02/12/conflict-western-drc-democratic-republic-of-the-congo-amid-rebel-gains-east>
47. The New Humanitarian, Shaky M23 ceasefire stokes fears of further conflict in eastern DR Congo, 31.05.2023, <https://www.thenewhumanitarian.org/analysis/2023/05/31/m23-ceasefire-fear-conflict-drc>
48. TNH (The New Humanitarian (formerly IRIN News)), The M23 takeover, part 3: Land grabs and assassinations in DR Congo's Rutshuru, 08.10.2025, <https://www.thenewhumanitarian.org/news-feature/2025/10/08/m23-takeover-part-3-land-grabs-and-assassinations-dr-congos-rutshuru>
49. TRT World, Zaire militia blamed for new massacre in DRC's volatile east, 07.08.2022, <https://www.trtworld.com/africa/zaire-militia-blamed-for-new-massacre-in-drc-s-volatile-east-59526>
50. UN News, Almost 80,000 flee DR Congo amid fighting, sexual violence: UNHCR, 04.03.2025, <https://news.un.org/en/story/2025/03/1160746>
51. UN News, Almost 80,000 flee DR Congo amid fighting, sexual violence: UNHCR, 04.03.2025, <https://news.un.org/en/story/2025/03/1160746>
52. UN Security Council, Final report of the Group of Experts on the Democratic Republic of the Congo [S/2025/446], 03.07.2025, <https://undocs.org/S/2025/446>
53. UN Security Council, Final report of the Group of Experts on the Democratic Republic of the Congo [S/2023/431], 13.06.2023, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2094036/N2312380.pdf>

54. UN Security Council, Final report of the Group of Experts on the Democratic Republic of the Congo (security-related developments in the provinces of North Kivu, Ituri and South Kivu), 14.06.2022, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2074508/N2233870.pdf>
55. UN Security Council, United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo; Report of the Secretary-General [S/2024/689], 20.09.2024, <https://undocs.org/S/2024/689>
56. UN Security Council, United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo - Report of the Secretary-General, 21.06.2021, https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_2021_587.pdf
57. UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Eastern DRC Situation; Eastern DRC Displacement Overview; As of 24 February 2025, 25.02.2025, <https://data.unhcr.org/en/documents/download/114683>,
58. UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Eastern DRC Situation; Eastern DRC Displacement Overview; As of 27 February 2025, 28.02.2025, <https://data.unhcr.org/en/documents/download/114775>
59. UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Eastern DRC Situation; Eastern DRC Displacement Overview; As of 12 August 2025, 13.08.2025, <https://data.unhcr.org/en/documents/download/118096>
60. UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Regional External Update /5; Southern Africa Region; Eastern DRC Situation; 28 February 2025, 28.02.2025, <https://reporting.unhcr.org/sites/default/files/2025-03/UNHCR%20DRC%20Situation%20External%20Update%20%235%2020250228.pdf>
61. UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Regional External Update /21; Southern Africa Region; Eastern DRC Situation; 08 September 2025, 29.09.2025, <https://data.unhcr.org/en/documents/download/118845>
62. UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), UNHCR Position on Returns to North Kivu, South Kivu and Ituri in the Democratic Republic of the Congo - Update IV, 03.2025, https://www.refworld.org/sites/default/files/2025-02/unhcr_position_on_returns_to_the_drc_-_march_2025_final.pdf
63. USDOS (US Department of State), 2022 Country Report on Human Rights Practices: Democratic Republic of the Congo, 20.03.2023, <https://www.state.gov/reports/2022-country-reports-on-human-rights-practices/democratic-republic-of-the-congo/>
64. WHO (World Health Organization), Crise Humanitaire Complexe et Épidémies - République démocratique du Congo : Rapport de Situation Semaine No 03 (27 janvier au 02 février 2025), 21.02.2025, dostępne na: https://reliefweb.int/attachments/a8f2ddcd-9b7a-48be-9d69-802a5f0d9014/SitRep%20Crise%20Humanitaire%20Complexe%20S05_16022025_.pdf
65. Wikipedia, Subdivisions of the Democratic Republic of the Congo, https://en.wikipedia.org/wiki/Subdivisions_of_the_Democratic_Republic_of_the_Congo

66. Wikipedia, Wazalendo, <https://en.wikipedia.org/wiki/Wazalendo>
67. World Bank Group, Democratic Republic of Congo Urbanization Review, <https://issuu.com/world.bank.publications/docs/9781464812033>
68. World Bank, Democratic Republic of Congo, Public Expenditure Review (PER), 03.2008, <https://documents.worldbank.org/curated/en/341751468026109447/pdf/421670ER0P10151osed0June025020080ZR.pdf>
69. Xinhua, M23 rebels seize towns near Goma in DR Congo, peace efforts underway, 13.03.2024, <https://english.news.cn/20240313/e758f059285c4f62ace9c408568beb3f/c.html>